

La parròquia rural a Catalunya (segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona)

Joaquim M. Puigvert i Solà

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

TESI DOCTORAL

LA PARROQUIA RURAL A CATALUNYA

(segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona)

Dirigida pel Dr. Emili Giralt

JOAQUIM M. PUÍVERT¹ i SOLÀ

octubre del 1990

FACULTAT DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA - UNIVERSITAT DE BARCELONA

VI. REVOLUCIÓ LIBERAL I ESTRUCTURES PARROQUIALS

No hem pas d'esperar la Revolució Liberal per a veure entrar en crisi les estructures parroquials -laiques i eclesiàstiques- : la Reial Pragmàtica de Ferran VI del 1750 reduint les pensions dels censals del 5 al 3%, afectà bàsicament als eclesiàstics (1); la crisi de les darreries del segle XVIII i primeries del XIX, a cavall de la Guerra Gran i la del Francès, afectà profundament el funcionament de les parròquies rurals; molts rectors gironins de mitjan segle XIX encara en conservaven la memòria: la crema de la documentació provocà que en molts casos l'obreria deixés de cobrar els seus censos de blat o d'oli anuals; que tota mena de fundacions deixessin de cobrar-se; que les esglésies fossin saquejades; que els rectors veïssin destruïdes les seves rectories i erosionades les seves rendes, provinguessin o no del delme. Així, doncs, no és només el delme que s'erosiona abans de la seva abolició el 1837. I no deuria pas ser fàcil refer-se'n en una conjuntura econòmica depressiva (caiguda dels preus agraris, 1817-1830), i de guerres civils (reialistes, malcontents, primera carlinada). Però malgrat tot això la documentació que hem treballat (l'Arreglo Parroquial del Bisbat de Girona) no amaga que la Revolució Liberal afectà profundament les estructures parroquials laiques (obrerries i confraries) així com l'economia dels rectors gironins. D'aquesta documentació es deriva clarament un "abans" del 1837 i un "després". És possible que els testimonis coetanis que a continuació citarem siguin en bona part un "memorial de greuges" d'una baixa clerecia oposada ideològicament als canvis polítics i jurídics que comportà la Revolució Liberal. Però de la

documentació emergeix -malgrat que la crisi fos molt anterior- amb força claredat que l'abolició del delme (1837), de manera especial, i les lleis desmortitzadores del 1841 (béns dels seculars) i 1855 (general) trencaren, les bases tradicionals del sosteniment de les parròquies rurals ; unes bases que hem vist eren precàries (en comparació a altres institucions eclesiàstiques, especialment en mans de regulars) però que en molts llocs havien assolit,estratègicament, un cert equilibri (que es deuria beneficiar, així mateix, del creixement demogràfic i econòmic del set-cents). Breument plantegem-nos l'impacte de la Revolució Liberal en l'economia de les obreries i dels rectors gironins.

VI. REVOLUCIÓ LIBERAL i OBRERIES

L'abolició del règim senyorial i el programa liberal de "perfeccionament" de la propietat implicaven acabar amb tota mena de monopolis (forns, fleques, hostals, molins, tavernes, drets de pas,de mercat ...). Hem vist com algunes obreries del Bisbat de Girona -ja fos per concessió i/o establiment del senyor jurisdiccional, del Reial Patrimoni, o el municipi- en disposaven com a forma per obtenir els seus ingressos. Amb els canvis legislatius del període revolucionari (1833-1837) finien aquestes formes d'ingressos. La llei desamortitzadora que afectava els béns de l'església secular (1841) també abastava als béns de les obreries i confraries. L'abolició del delme (1837) també trasvalssà el seu finançament en la mesura que les obreries

rebessin "almoines" dels delmadors (ja fos "lliurement" o per via judicial) i del rector. A partir de la Revolució Liberal s'encentava, així mateix, un procés progressiu de distanciament entre el municipi i la parròquia que també hauria de repercutir en el seu finançament, en la mesura que durant l'Antic Règim el municipi financiés més d'una despesa referent al manteniment de l'església i el culte. A canvi de les desamortitzacions l'Estat va prometre finançar el culte i el clergat: les seves assignacions, foren, especialment en els primers anys, escadusseres i inestables, contribuint a minar la confiança del baix clergat en els liberals. Tots aquests canvis, com afectaren a les microeconomies de les obreries parroquials? com foren percebuts i interpretats per la clerecia parroquial que els contemplava?.

A través del Arreglo Parroquial (1855) (2) podem ponderar l'empobriment a què foren sotmeses les obreries parroquials.. Tots els rectors afirmen que els vells ingressos, a excepció de les almoines, havien desaparegut, seguint la cronologia de la legislació liberal (1837, 1841, 1855): allà on les despeses ordinàries s'afrontaven amb una renda de caràcter consuetudinari, l'empobriment deuria ser més elevat. Posem-ne uns exemples: l'obreria de Sant Climent d'Amer passà d'ingressar 500r. (1837) rals a 100 (1855); la d'Orriols de 800/900 rals a 300r.; la de Sant Gregori de 730 rals a 350r.; la d'Arbúcies de 1470r. a 50r.; la de Cadaqués de 700 r. a 300r.; la de Palau Sabardera de 1400

r. a 800r , corresponent a l'assignació del govern, segons fa constar el rector; i a Vulpellac de 1600 r. a 80r.

Disposem de l'informe que envià l'arxiprest d'Arenys de Mar a la cúria de Girona que resulta molt útil en la mesura que ens il.lustra com la Revolució Liberal ja fos directament o indirecta repercutí negativament en les finances de les obrerries parroquials. Cal considerar que en la mesura que es refereix a una zona del Bisbat especialment pròspera en el segle XVIII, prosperitat de la que en participaren les obrerries (vegeu el capítol sobre ingressos), el grau d'empobriment deuria ser major:

"que la suma pobreza que se experimenta en las fábricas u obras de las iglesias parroquiales es efecto de la supresión de los diezmos, de los que si no percibian directamente, recibian donativos de sus partícipes, y los beneficiados de claverias, sacristias y diaconiles como a partícipes de diezmo estaban obligados a sufragar a la fábrica de las iglesias parroquiales siendo de su cargo la limpieza de las iglesias y vestuarios, y el satisfacer salarios a sus servidores com son los monacillos y encargados de los toques de campanas. También hay otra causa de la pobreza de estas fábricas, y es el haber cesado los derechos que percibian, como lo eran los de pescar, cargar y descargar buques en dias festivos, despues de haber cumplido con el precepto de la misa; los derechos de pesos y medidas; los de los vendedores en el mercado; los de las sepulturas dentro de las iglesias, las multas que imponian las autoridades locales y

licencias que concedian y otros emolumentos que ingresaban a las fábricas de las iglesias, y que por este motivo sus edificios se hallan en la necesidad de repararse y los ornamentos de substituirse con otros más decorosos al culto divino" (3).

A més de la desaparició de les tradicionals fonts d'ingressos de les obrerries els rectors registren una devallada de les almoines dels feligresos. Alguns n'argumenten les causes. Val la pena parar-hi atenció en la mesura que a més de descriure causes , podríem dir de caràcter "estructural" (al llarg del treball n'hem donat molts exemples) com són les referents a l'empobriment dels parroquians (males collites i pressió fiscal, bàsicament) , o la seva pobresa (dels parcers) i l'absentisme dels propietaris respecte a la parròquia; d'altres ens indiquen alguns canvis de comportament que denoten que alguna cosa estava canviant : alguns es refereixen a la disminució de religiositat o pietat, així com a la nova situació política que comportava que, en teoria, fos l'Estat el responsable del manteniment del culte i el temple. En total, hem pogut identificar 112 arguments. Val a dir, que són molt pocs els rectors que només al·ludeixin a una única causa (vegeu el quadre detallat per parròquies al final d'aquest capítol: la qual cosa és important ja que obliguen a l'historiador a considerar i relacionar diverses variables). Aquestes són les causes de la disminució d'almoines dels feligresos segons els rectors classificades per la seva freqüència:

Causas de la disminució d'almoines de les obrerries parroquials

pobresa dels parroquians	38.....	33,92%
disminució de la religiositat	19.....	16,96%
crescudes contribucions fiscals.....	13.....	11,60%
"ja paga el govern" diuen la gent.....	13.....	11,60%
presència majoritària de parcers.....	10.....	8,92%
males collites.....	10.....	8,92%
absentisme dels propietaris.....	9.....	8,03%

Font: A.D.G., Arreglo Parroquial (1855) (elaboració pròpia)

Observant aquestes dades hom se n'adona de la complexitat de factors que intervenen a l'hora d'explicar la disminució d'almoines de les obrerries parroquials a mitjan segle XIX . Pel que fa a les confraries la situació no deuria pas ser massa diferent. Aquestes dades registren una tendència a la desintegració dels lligams de la comunitat rural amb la parròquia, a cavall d'una situació econòmicament precària per les classes populars (parcers), el progressiu absentisme dels hisendats i una nova situació política (Estat liberal) que ajuda als parroquians a escapolar-se del manteniment del culte i el temple. Caldria plantejar-ne les conseqüències en el terreny social (erosió de les velles funcions assistencials i festives) i religiós (procés de descristianització). Dels canvis que aquestes dades donen entendre en deuria sorgir una parròquia molt més clericalitzada . A partir d'aquesta constatació hauriem d'estudiar el fenomen de l'anticlericalisme rural, creixent de

manera especial entre les classes populars més pobres del camp a la segona meitat del segle XIX.

VI.2. UN CLERGAT PARROQUIAL EMPOBRIT, O LES BASES MATERIALS DEL SEU ANTILIBERALISME

Si comparem la dotació dels rectors gironins d'abans del 1837 (sense considerar els drets d'estola i les misses i aniversaris) amb l'assignació estatal que cobraven el 1855, és perceptible una caiguda de les seves rendes considerable. Hem seleccionat 37 parròquies del Bisbat (les 14 de l'Arxiprestat d'Arenys i 23 de l'arxiprestat d'Olot) (vegeu el quadre corresponent al final d'aquest capítol). En conjunt resulta una disminució de la seva renda en un 40,96 %. Josep M. Fradera ja havia indicat com el rector de Mataró va veure caure els seus ingressos provinents del delme entre el 1829-1833 i el 1843, en un 75%, arribant a la conclusió que "l'abolició del delme representà, malgrat les mesures compensatòries, una dràstica reducció, de les rendes disponibles. S'explica, doncs, l'ampli descontent dels eclesiàstics en el període de reformes i consolidació del règim liberal, i, en aquest sentit, resulta comprensible que molts d'aquests passessin a l'acció, formant un dels flancs de la protesta carlina" (1983: 251-253). Descontent que els rectors gironins el 1855 fan arribar a la cúria esdevenint veritables "memorials de greuges" de llur situació material: Els rectors d'Agullana expliquen , per exemple, que "por causa de las vicisitudes políticas que se han atravesado, y decimados las

rentas del clero, y sin recursos siquiera, para mantener una caballeria, han debido de ceder a esta fatalidad que una parte de su rebaño haya de quedarse sin el pasto divino [es refereixen a la sufragània de Sta. Maria d'Estradal" (4). A conseqüència de les dotacions de l'Estat, algunes parròquies varen veure disminuir el nombre de "peces curades", disminuint el nombre de sacerdots, significat una major desatenció pastoral d'una part del territori, de manera especial el d'hàbitat més muntanyós i dispers (en podeu veure exemples en el quadre abans citat). En altres casos l'empobriment dels rectors comportà que no podessin "aconducar" vicari -tal com era pràctica freqüent durant l'Antic Règim-: "antes de la supresión del diezmo [afirmava el rector de Cors] habia sido de mucho tiempo, esta parroquia, parroquia de vicario, y el párroco, celebrava la misa matinal, en la parroquia de Cors, confesaba, predicaba, etc., y el vicario hacia lo mismo en la de Mata y despues celebraba la misa mayor en Cors; pero al presente todo se ha cargado al solo parroco que es imposible poder cumplir" (5). Una altra prova d'aquest empobriment és que molts rectors descriuen la impossibilitat de mantenir cavalleria: "todos mis predecesores [afirma el rector de Cartellà, entre molts d'altres] hasta la supresión del diezmo la tenian y ahora no se tiene por falta de haberes" (6); i el rector de Sant Pere Despuig afirma que necessita un mosso i cavalleria, "la que hay veinte años estoy pagando de mi bolsillo a cinco reales todos los dias que lo necesito" (7). El rector de Beget, que va veure disminuir sensiblement la seva dotació passant d'uns 10.500/12.000 r. a 4.500 r, es queixa que ha d'enviar a cercar

els queviures a Olot i a Camprodon "o sea a tres, y a cinco horas de distancia que media de este pueblo a aquellos que resultando, como no puede menos el tenerlos que pagar mucho mas caros" , la qual cosa es derivava no li quedés "lo necesario para la subsistencia" (8).

és possible que aquests testimonis fossin exagerats estratègicament per tal d'obtenir una situació més favorable davant la reforma parroquial que s'havia planificat a rel del Concordat del 1851 entre l'Estat espanyol i el Vaticà. Tanmateix, són un bon registre de l'empobriment dels rectors rurals gironins després de la Revolució Liberal i una bona descripció del seu descontent. La dotació de l'Estat al clergat parroquial (com a exemple vegeu les dotacions del clergat barceloní, segons dades de Casimir Martí, a partir del Concordat del 1851, que reproduïm a continuació), en la mesura que pràcticament va romandre inalterable al llarg del segle XIX, devaluant-se, anava minvant la capacitat adquisitiva del clergat. és clar que no podem comparar la situació d'aquests rectors amb el de les classes més menesteroses del camp gironí : disposaven una manera d'incrementar les serves rendes : per la via dels drets d'estola o el cobrament dels serveis religiosos prestats (en aquest sentit, els rectors de viles grans, ja més dotats per l'Estat en funció de les categories establertes, gaudien d'una major avantatge que no pas el de les parròquies petites); a més de disposar de casa i hort (que no havien pas estat desamortitzats) gratuïts. Davant l'empobriment i la perdua del seu antic nivell

de vida la clerecia gironina arribà a organitzar-se fundant una societat de socors mutuus del clergat, filial d'una que s'havia fundat a Madrid el 1847 (9).

Quines conseqüències podia arribar a tenir aquell empobriment del clergat parroquial d'ençà la Revolució Liberal ? En primer lloc, la idealització d'un temps passat "millor", associant-lo a les velles estructures polítiques d'Antic Règim; la defensa de la causa carlina -primer- i de l'integrisme, molt extés entre el clergat del Bisbat de Girona a les acaballes del segle passat, com ha mostrat Joan Puigbert (1984), tindria doncs, a més de raons clarament ideològiques -la no acceptació del tímid liberalisme de les institucions estatals espanyoles - unes altres de caràcter material, referents a les condicions de vida del clergat. Tanmateix caldria estudiar molt més a fons les conseqüències d'aquest empobriment del clergat parroquial d'ençà el 1837 , a partir de vàries hipòtesis: ¿ al minar la Revolució Liberal les seves bases materials (que li garantien desenvolupar unes més àmplies funcions socials en el marc de la comunitat rural) no contribuïa d'alguna manera a erosionar la figura del rector com a "notable local" ? ; fóra, convenient, estudiar si a rel de la Revolució Liberal canvia el seu reclutament social : ¿ és possible que deixés de reclutar-se entre els fills de la pagesia benestant i hisendada per passar a reclutar-se entre les files de petits propietaris, masovers i artesans ? . També caldria contemplar la possibilitat que un baix clergat, menesterós i gasiu, i àvid d'incrementar la seva renda a base de misses i

funerals, s'indisposés més freqüentment amb els seus parroquians que no pas un rector d'Antic Règim d'economia més folgada. En aquest sentit, recentment Carme Vinyoles (1989), mitjançant testimonis orals, ha recollit la presència d'un considerable anticlericalisme entre les classes més pobres de la regió de Girona que semblarien indicar-ho. Al trasvalssar l'economia dels rectors, la Revolució Liberal ,posava les bases que portaven al despretigi progressiu del càrrec dins la comunitat rural. L'Arxiprest d'Arenys , el 1855, semblava que així ho entenia: "siendo asi que los curas párrocos por su posición ahun social, deben vivir segun su estado y subenir (sic) las muchas necesidades que en abundancia se hallan en estos dias, y que al no poderlas socorrer despretigian notablemente su ministerio" (10).

CAUSES DE L'EMPOBRIMENT DE LES OBRERIES SEGONS ELS
RECTORS DEL BISBAT DE GIRONA (1855)

1. disminució de la religiositat
2. pobresa dels parroquians
3. males collites
4. crescudes contribucions fiscals
5. "ja paga el govern" diuen la gent
6. presència majoritària de parcers
7. absentisme dels propietaris

<u>parròquia</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>
Aiguaviva	*	*					
Algama de Sta. Leocadia		*			*		
Argelaguer		*					
Avinyonet					*		
Banyoles		*					
Beget	*	*		*	*		
Bescanó					*		
Biert			*				
Borgonyà	*						*
Borrassà					*		
Calonge	*						
Campllong			*	*			*
Capsec			*				
Cassà de Pelràs	*						
Cassà de La Selva		*					
Castellar de la Munt.			*				
Colomers	*						
Constantins		*			*		
Dosquers					*		
Empúries		*		*			
Ensies, Les							*
Escala, L'		*					
Estanyol		*		*			
Faràs	*	*					
Fonolleres				*			
Fontcoberta	*						
Gualta			*				*
Grions					*		
Jafre		*					
Joanetes		*					
Juià	*						
Llança		*					
LLers		*					
Llorà		*					
Madremanya		*					
Martorell			*				
Medinyà	*						
Monfullà				*			
Monràs		*					
Mota, La				*			
Orriols		*					

<u>parròquia</u>	1	2	3	4	5	6	7
Palamós		*					
Palau Sabardera			*				
Palol de Revardit						*	
Parets		*					
Pera, La				*			
Perelada							*
Peretallada			*				
Planes, Les					*		
Porqueres						*	
Pubol		*					
Rabós de Terri	*	*				*	*
Ridaura		*					
Rocabruna		*					
Romanyà						*	*
Rupià				*			
Sadernes		*					
Sales	*						
Salitja				*			
Sant Ciprià dels Alls			*				
Sant Feliu de Pallarols		*					
Sant Joan Les Fonts		*		*			
Sant Joan de Mollet					*		
Sant Julià de Llor	*				*		
Sant Miquel de Pera	*						
Sant Pol		*					
Sant Quirze de Colera	*						
Sant Sadurní		*					
Santa Eugènia						*	*
Santa Pau							*
Serinyà		*		*			
Sors						*	*
Sils	*						
Tarabaus		*					
Terrades					*		
Tortellà		*					*
Ultramort	*						
Vall de Bac		*					
Vallcanera	*						
Vidreres	*	*					
Vilablareix		*		*			
Vilafant					*		
Vilafreser		*					
Vilajuïga		*					
Vilatenim							*
Vilavenut			*				
Vilert						*	

Font: A.D.G., Arreglo Parroquial (1855), varis lligalls.

ARKIPRESTAT D'ARENYS DE MAR

<u>parròquia</u> (patronat i nº "ànimes" 1856)	<u>peces ecle- siàstiques amb</u> <u>cura d'ànimes</u> <u>1837</u>	<u>dotació 1837</u>	<u>peces ecle- siàstiques amb</u> <u>cura d'ànimes</u> <u>1856</u>	<u>dotació 1856</u> <u>(% disminució)</u>	<u>classifi- cació</u>
Arenys de Mar (B/ 5.780 habs.)	1 rector	3/9 delme blat vi i llegums; i delme aous i no- vals; lluïsmes i drets dominicals: 10.666 r. 11 m.	1 rector	7.000 r. (34,37 %)	terme
Arenys de Munt (B-R/ 3.230 habs.)	1 rector	10.666 r., 11 m. (mateixa procedència Arenys de Mar.Unides fins el 1781).	1 rector	5.500 r. (48,43 %)	2ª ascens
Calella (obriers/3.500 habs.)	1 rector	-	1 rector	7.000 r.	terme
Canet de Mar (B-capítol/ 3.307 habs.)	1 rector	delme: 8.500r.	1 rector	5.500 r. (25,50 %)	2ª ascens
Fogars de Tor- dera (B-R/424 habs)	1 rector	delme i primí- cia,vi,blat,ile- gums i carnelatge: 6.000 r.	1 rector	3.500 r. (41,65%)	entrada
Malgrat (3.227 habs.)	1 rector	delme i pri- micia: 8.426 r.	1 rector	7.000 r. (16,92 %)	terme
Orsevinyà (R-B/ 410 habs.)	1 rector	delme: 7.300 r.	1 rector	3.500 r. (52,05 %)	entrada
Palafolls (R-B/1.195 habs.)	1 rector	delme: 7.175 r.	1 rector	5.500 r. (23,34 %)	2ª ascens

Pineda i Sta. Susanna (2.225 habs.)	1 rector	13.866 r.	1 rector	5.500 r. (60,33 %)	2ª ascens
Raminyó (242 habs.)	1 rector	delme blat, vi i llegums: 5.300 r.	1 rector	3.600 r. (32,07 %)	entrada
Sant Ciprià de Vallalta R-B/2.455 h.	1 rector (1 vicari a Sant Pol)	part delme: 10.500 r.	1 rector (1 vicari)	5.500 r. 2.500 r. (23,80 %)	entrada -
Sant Iscle de Vallalta (950 habs.)	1 rector (abans ajudat per vicari)	part delme: 8.500 r.	1 rector	3.600 r. (57,64 %)	entrada
Sant Pere de Riu (300 habs.)	1 rector	13.866 r.	1 rector	3.600 r. (74,03 %)	entrada
Tordera (R-B/ 3.912h.)	Doma 1ª Doma 2ª	4.700 r. 4.700 r.	1 rector	5.500 r. (41,48 %)	2ª ascens

ARXIPRESTAT D'OLOT

Argelaguer (R-B/900 habs.)	1 rector	4.000r. /5.000r.	1 rector	4.500 r.	1ª ascens
El Món (R-B/60 habs.)	1 rector	tot el delme, primícia i casa delmera: 3.000 r.	1 rector	-	-
Sant Pere Despuig (canònic /500 habs.)	-	-	-	-	-
Besalú Ajuntament/ 2000 habs.)	Rector prin-	delme major part Besalú, Taca i S. Privat; censos: 22.000 r.	suprimit		2ª ascens
	2 domes	primícia i donació prior: 2.700 r/domes	1 rector	5.500 r.	2ª ascens
S. Esteva de Bas (2288 h.)	1 rector (2 vicaris)	-	1 rector 1 vicari	4.500 r. 2.200 r.	1ª ascens
S. Privat de Bas (1400 h.)	1 rector (2 vicaris i 1 diaconil)	primícia	1 rector suprimits	4.500 r.	1ª ascens
Beget (R-B/ 821 h.)	1 rector (1 vicari)	primícia i gran part delme: 10.500/12.000 r.)	1 rector	"mezquina do- tación que recibe del gobierno".	1ª ascens
Batet (R-B/690 habs.)	2 rectors	3ª part pri- mícia per cada un: 3.400 r/rector.	1 rector	3.300 r. (51,47 %)	2ª ascens
Begudà (690 habs.)	1 rector	primícia de grans, canem i carnalatge: 4.500 r.	1 rector	3.500 r. (22,22 %)	entrada

Beuda (312 habs.)	1 rector	3.300 r.	1 rector	3.300 r.	-
S. Salvador de Bianya (510 habs.)	1 rector (1 coadjutor)	delme: 5.000 r. -	1 rector (1 coadjutor)	3.600 r. 2.200 r.	entrada
Sta. Margarida de Bianya (370h.)	1 rector	primícia: 3.200 r.	1 rector	-	entrada
Bolós (R-B/174 h.)	-	-	-	no és suficient	-
Briolf (57 habs.)	1 ecònom	primícia i part delme: 1.000 r.	-	-	-
Camprodon R-B/2000 habs.)	1 rector vicari perpetu	10.507 r., 25 m. 5.677 r., 25 m.	1 rector 1 vicari	5.500 r. (47,65 %) 3.300 r. (41,46 %)	2º ascens
Castellfollit (Marquès de Mon- tagut: Joan Aymar de la Croix/652 h.)	1 rector	-	-	-	-
S. Miquel de C mpm jor (610 habs.)	1 rector (1 vicari)	delme: 800 r.	-	-	-
Capsec (R-B/400 habs.)	1 rector	primícia i part delme: no arri- a la còngrua.	1 rector	3.300 r.	entrada
Castellar de la Muntanya (R-B/150 habs.)	1 rector	primícia, part delme i novals: no arriba a la còn- grua sinodal.	1 rector	3.300 r.	entrada

Sallent (350 habs.)	1 rector	blat, sègol, ordi, faves, llana i cànem: 5.292 r. 6 m.	1 rector	3.300 r. (37,64 %)	entrada
Cogollis (332 habs.)	1 rector 1 vicari	8.000 r. 3.300 r.	-	-	urbana
S. Iscle de Collitort (253 h.)	1 rector	6.000 r.	1 rector	3.300 r. (45 %)	entrada
Falgons (255 habs.)	1 rector	blat, palla, ci- vada, ordi, cànem, pollastres i llana: de 3.300 r. a 3.600 r.	1 rector	3.400 r.	entrada

(1).- Sobre el paper de la pragmática del 1750 que reduí les pensions de censal del 5 al 3% vegeu el treball de LLorenç Ferrer (1986a) sobre les quotidianes distribucions de la Seu de Manresa i les referències que donen Josep M. Marquès (1989a) i Joaquim M. Puigvert (1986).

(2).- A.D.G., Arreglo Parroquial, varis lligalls.

(3).- A.D.G., Original expediente sobre arreglo de las parroquias del arciprestazgo de Areñs de Mar, a tenor de la Real Cédula de 3 de enero de este mismo año, Gerona, 1855, f.127.

(4).- A.D.G., Arreglo Parroquial (ar.Figueres), s.f.

(5).- A.D.G., Arreglo Parroquial (ar.Figueres), f.125-126.

(6).- A.D.G., Arreglo Parroquial (ar. Girona),s.f.

(7).- A.D.G., Arreglo Parroquial (ar. Olot).

(8).- A.D.G., Arreglo Parroquial (ar. Olot).

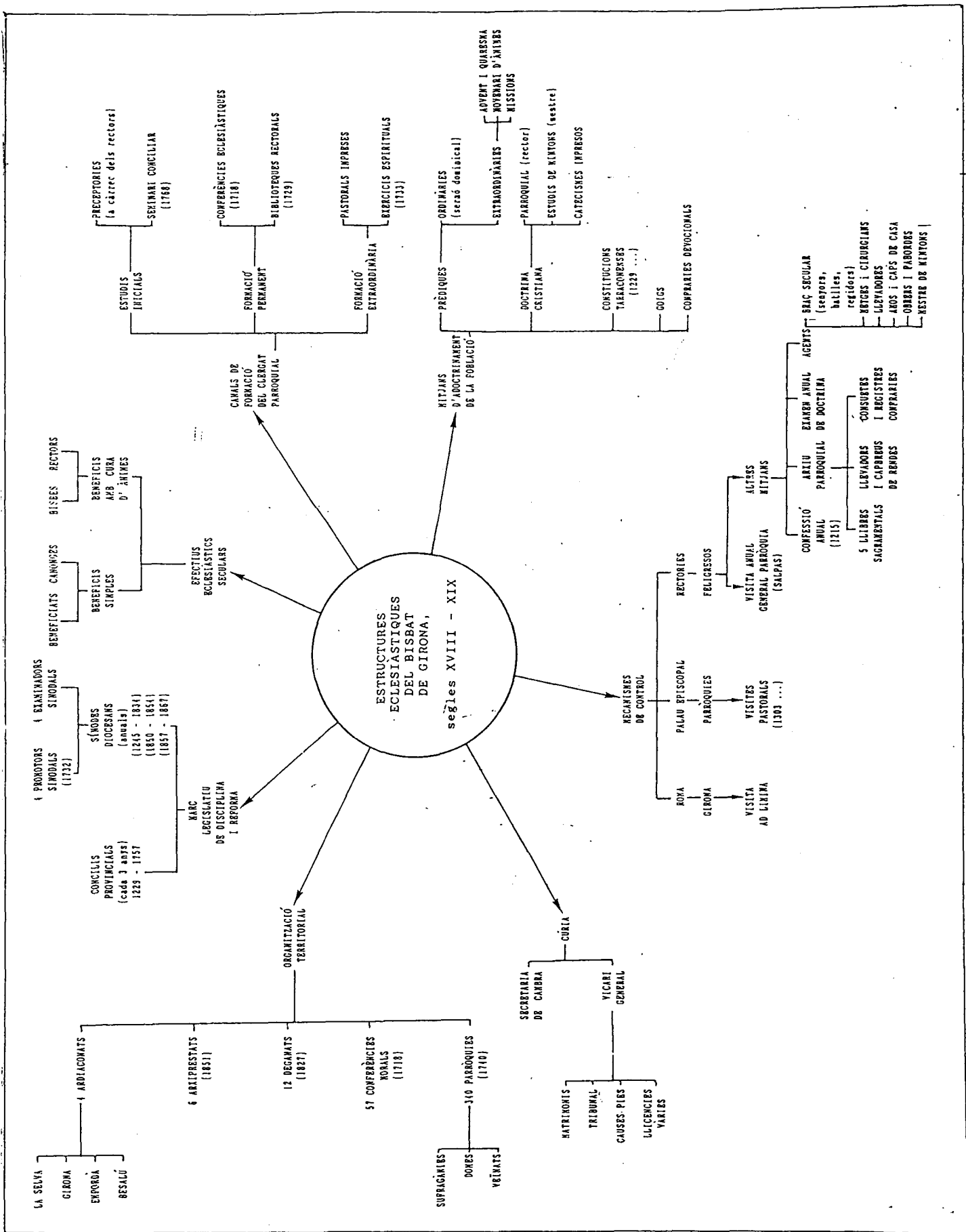
(9).- Noticia que procedeix del Boletín Oficial de la Provincia de Gerona, 137 (10-XI-1847),p. 562. La noticia comença així: "en los tiempos en que vivimos no es imposible el verse un sacerdote postrado juntamente en el lecho y en la indigencia: tampoco lo es el verse físicamente imposibilitado y careciendo de un recurso suficiente para las necesidades diarias: ni lo es tampoco edl hallarse imposibilitado moralmente, como el estar privado de ejercer su sagrado ministerio...".

(10).- A.D.G., Original expediente sobre arreglo de las parroquias del Arciprestazgo de Areñs de Mar..., f. 130r.

A TALL DE CLOENDA

La història agrària dels darrers anys al concentrar el seu interès en els processos de diferenciació social i en el mas com a unitat d'explotació agrària familiar, i en tot allò que prefigurava la "modernitat" i el capitalisme, ha perjudicat la comprensió del marc històric global de la societat rural catalana dels segles XVI-XVIII (feudalisme tardà/ monarquia absoluta) i de manera especial el marc de la comunitat pagesa, al bell mig de la qual es produïren aquests processos de diferenciació. Tal vegada, s'ha avançat massa la desintegració de la comunitat rural impossibilitant comprendre-la en sentit històric i dinàmic; amb processos interns de diferenciació, certament, però també amb diversos elements que ajudaven a la seva recomposició i reestructuració. En definitiva, entendre-la, manllevant mots a Albert Soboul, com a "obra de creació contínua". Explicant la dissolució de la comunitat rural només a partir de la seva estructura social agrària diferenciada i de les noves relacions d'explotació es corren dos riscos: a/ oblidar els canvis profunds que suposà la supressió del feudalisme i la Revolució Liberal, ja que la diferenciació social al seu interior havia existit "sempre" , tant en el feudalisme (els medievalistes ens han mostrat una comunitat rural estratificada socialment de molt abans del 1486) com en el capitalisme; b/ no entendre que les classes populars del camp, o el seu "poble menut", podien elaborar les seves pròpies estratègies de defensa dins la comunitat rural.

és dins aquesta comunitat pagesa en la que coexisteixen processos d' "aglevament i diferenciació", manllevant paraules a Ramon Planes (1988), que hem intentat ,a través de la nostra investigació, resituar-hi la parròquia; un dels marcs medievals d'enquadrament de la comunitat rural, posterior a ella però que n'afavorí la seva cohesió, i especialment repotenciada a rel del Concili de Trento. Hem contemplat la parròquia en doble perspectiva: com a institució administrativa i de control de L'Església i com a institució que, indirectament, coadjuvava a la cohesió de la comunitat rural. En primer lloc, ens hem esforçat a identificar l'aparell institucional que l'Església s'ha anat dotant amb aquesta finalitat , en el marc de la diòcesi de Girona (vegeu l'organigrama que presentem com a síntesi) : efectius eclesiàstics, legislació (constitucions provincials i sinodals), canals de formació del clergat, organització territorial - que hem comprovat era dinàmica, en funció dels canvis de població: processos de "parroquialització" i "desparroquialització"- mitjans de control i aculturació. No pas per cap mena d'entusiasme per la història institucional, però sí com a pas previ i obligat per a conèixer el marc jurídic on situar la nostra recerca, i a partir del qual, o millor dit, paral·lelament a la nostra investigació històrica, avaluar-ne els seus resultats. Aquesta tasca era especialment necessària en la mesura que ens ha ajudat -o al menys així ho esperem- a no caure en dos dels majors perills que es corren quan s'estudia la comunitat rural: a/ desplaçar i concentrar fins a tal punt l'interès per la "perifèria" fins el punt d'oblidar tota instància de poder

exterior ; és a dir, en el nostre cas, presentar una parròquia rural autònoma i desarticulada, sense considerar els elements mediadors (de dins i de fora) que operen en ella; b/ caure en una història immòbil que només s'interessi per la descripció acolorida de la "vida quotidiana" de la societat rural amb una clara finalitat idealitzadora.

En segon lloc, contemplar la parròquia com a institució que coadjuvava a la cohesió de la comunitat rural, ens semblava important en la mesura que , en gran part, la nostra recerca es desenvolupava en una àrea geogràfica, com bona part del Bisbat de Girona, on l'explotació agrària familiar - la gran dels pagesos de mas i la petita dels menestrals; amb règim d'explotació directa o indirecta- i l'hàbitat dispers eren omnipresents i en la que els subestabliments emfitèutics dels segles XVIII i XIX estudiats per Rosa Congost, afavoriren l'enquadrament o fixació parroquial de les classes més menesteroses. Perquè , partíem de la consideració que és apriorístic afirmar -sense demostrar-ho- la inexistència en una societat rural amb importants fissures socials internes com la gironina, de cap mena de lligams de caràcter interclassista i de cooperació. Pensar que la comunitat rural desapareix quan no existeixen o són febles les terres comunals i es practica l'"individualisme agrari" és , possiblement, una anàlisi un xic massa economicista i , en la mesura que s'associa individualisme agrari amb hàbitat dispers entorn al mas, una visió excessivament determinada per la geografia. És per tot això que la parròquia ens ha ofert un marc

per estudiar les relacions socials a l'interior d'aquestes comunitats rurals socialment diferenciades, en la mesura que podia contribuir a vehicular-les -si bé, evidentment, no s'esgotaven pas en ella-.

Hem pogut identificar diversos nivells de cohesió parroquial de naturalesa diferent: les seves bases materials entorn a la institució de l'obreria; les seves bases socials i religioses entorn a les confraries; i les seves bases polítiques entorn a la figura del rector. Totes elles, és clar, en el marc d'unes comunitats rurals fragmentades en classes, que la mateixa parròquia legitima i ajuda a perpetuar. La definició del temple parroquial com a "casa pairal de tots", de Torras i Bages, respon a una estratègia del catolicisme català finisecular, manllevant mots a Josep M. Fradera, i no pas a una realitat històrica. Tanmateix, hem pogut contemplar com la parròquia d'Antic Règim podia oferir ocasions que aplevava als seus membres entorn a una estratègia comuna, si bé amb interessos diferenciats, i de com les seves classes menesteroses podien haver assolit en ella més d'una avantatge social. Finalment, hem contemplat, la Revolució Liberal, com a ruptura política i ideològica de vells equilibris a l'interior de la parròquia rural d'Antic Règim i com a procés que accelera la descomposició d'una comunitat rural, ja prèviament i de temps molt enrera fragmentada socialment, amb l'esperança de contribuir, si bé indirectament, a una major comprensió del fenomen del carlisme com a moviment social.

Som conscients que en la nostra recerca queden aspectes poc contemplats i que no hem esgotat totes les possibilitats que ens oferia la documentació consultada. Hem intentat donar, per damunt de tot, una explicació històrica global de la parròquia rural que ens ha obligat a sacrificar aspectes més concrets. Al fer-ho així, hem partit d'una premissa : que en el treball de l'historiador l'erudició i la recerca històrica si bé en són condició no en són pas necessàriament virtut, si no van acompanyades d'una voluntat d'interpretar -és a dir, explicar - el passat.

